

Ha házam lenne. . .

Ha nekem házam lenne
s kertem,
a fűvön meghagynám
a tüskés-zöld bogácsot is,
s nézném
minden ráérő időmben:
ernyős leveleit
hogyan rezzenti meg a szél,
s ingó fejekkel
hogyan hallgat bele
az őszbe,
amely már
csak csöndöket terem,
s deret
minden hajnalon.

Vidor Miklós

KÉT GROTESZK

Kard és toll

A szerkesztő alaposan megnézte emberét, jelt adott egy köhintéssel, s neki-
vágott:

— Mi a véleménye S. tábornokról?

Az író nem tartozott a nagy nevek közé, de azért jelentéktelen sem volt. A
derékhadhoz számító középkorú, sem a feledés, sem a halhatatlanság nem vég-
geztetett még el felőle. Kicsit meglepte, hogy idekérték. Most meg ez a kérdés!

— Nincs róla véleményem.

— Hogyhogy?

— Briliáns mandzsettagombom sincsen. Monet-képem sem. Az embernek
nem lehet mindene. Tábornokhoz nem értek.

A szerkesztő nevetett. Cinkosság volt a nevetésben, mintha önmagával egy
szintre emelné ezt a lézengő rittert, legalább most, négyszemközt.

— Miért épp S. tábornok? — nézett föl gyanakvóan az író.

— Az emlékiratai érdekelnének bennünket. Rendelkezésünkre bocsátana
néhány szemelvényt, tíz-tizenkét folytatásban,

Az író bölintott:

— Mi dolgom nekem ezzel?

A szerkesztő már főpróbát tartott székfoglalójából:

— S. tábornok kétségtelenül korunk egyik rendkívüli alakja. Izgalmas pálya, kristály karakter, szerepe az elmúlt háborúban túlzás nélkül: döntő. Elményanyaga, látóköre, ugye, az a bizonyos hadvezéri magaslat. . .

Az író ismét bölintott. Folytathatta volna: ennyi páratlan adottsághoz stiláris erények is? — nem, ez már pazarlás lett volna a természettől! A hiányzók pótlására szólították ide őt.

— Mekkora az anyag? — kérdezte.

— Véletlenül nálam van. — nyúlt fiókjába a szerkesztő. — De hadj hívjam föl a figyelmét, hogy amit a kezébe teszek, azt ne tekintse olyan közönséges anyagnak! . .

— Részt vettem a dögvészdi bekerítésben. — tapintotta meg gránátszilánkroncsolta térdét az író.

Lenn járt már az utcán, hóna alatt az elegáns dosszié. Úgy érezte, odafönn a szerkesztő még mindig a művet és szerzőjét méltatja.

Nem lakott messze, mégis elfáradt, mire hazaért. Mintha a kézirat súlya merítette volna ki, az a harminc-negyven deka papiros! Letette íróasztalára, kissé oldalt. Még nem akarta megnézni.

Három napja van a kihallgatásig. Ez a baljós szó egyszerre jött vissza katonaeletéből, azóta sem gondolt rá. Hetvenkét óra múlva jelentést kell tennie a kéziratról. Persze, a szerző is ott lesz.

Fölhívta barátját.

— Te még mindig nem tudod, mekkora marha vagyok. — lógázta lábát a fotel szélén, világvégi közérzettel. — Mondd meg, miért kellett elvállalnom? Miért nem hivatkoztam munkára, betegsége, halálesetre. . .

— Mert már mind megtették előtted — nyugtatta meg a barátja. — Azt hiszed, te vagy az első?

— Eszerint az utolsó vagyok. És most? Mit tanácsolsz?

— Friss vacsorát a Kakukokban!

Barátja a második pohár bor után hosszan, együttérzőn meredt a szemébe:

— Ha már beleestél, egyetlen utad marad: kiáltsd ki remekműnek, amelyhez bűn hozzányúlni!

Az ötlet tetszetős volt. Annyira, hogy másnapig meg is feledkezett a dossziéről. Este fűrt csak belé a kíváncsiság.

Mit kockáztat?

Kiderült, hogy az éjszakáját. Mert a szemét már nem hunyhatta le. Nem az izgalomtól, az idegességtől.

S. tábornok a mondatrészeket hadvezéri eréllyel próbálta elvezényelni, s ha valamelyik nem engedelmkedett, ráripakodott, hogy ijedtében úgy maradt görcsbefagyottan, fő- és mellékmondat küszöbén. A szerző fölényesebben elirányított tíz üteg fogatolt tüzéséget, hat páncélosdandárt és négy gyalogezredet, mint egy bővített mondat alkotórészeit.

Amire visszaemlékezett, az kétségtelenül érdekes lett volna — csak elfelejtette megírni.

Az író bűnbánóan föltárcsázta barátját.

— Persze, ha te olvasod a remekműveket, ahelyett, hogy dicsérnéd őket! Mi a fenének vagy olyan kíváncsi? Adtad volna inkább ide az egész paksamétát! Nálam előbb veszett volna el, mint hogy belelapozzak!

— Igazad van! — csapott homlokára az író. — Ez a megoldás! Elveszitem! Hadd váljék legendává!

Az elmosódó hang dűnnyögött még valamit a kagylóba a könyvek sorsáról, aztán kattant a készülék.

Másnap üres kézzel állított be a szerkesztőségi megbeszélésre. Halálrészán-
tan bemutatkozott a fénylőkopasz, szögletes arcélű hadvezérnek — robusztus alakja civilben is érvényesült —, a szerkesztő otthonosan szopogatta szemüvege teknőc-szárát.

Cigaretta parázslott föl a tábornok szájában, a szerkesztő udvarias át-
hidaló mondatokat fogalmazott, aztán egyszerre az írón állt meg tekintete:

— Nem hozta magával?

— Nem, kérem. — tág lélegzetet vett — Tulajdonképpen azzal a bejelentés-
sel akartam kezdeni, hogy a kéziratot a táskámmal együtt ellopták. . .

A szerkesztő megpróbált egyszerre köhögni és dadogni.

A tábornok összevonta homlokát. Arca olyan volt, mintha zubonya rejtett
zsebében keresné az imént döntő rohamra küldött jobbszárnyat, melynek a te-
repen hirtelen nyoma veszett.

— Ellopták!? — ismételte keményen, kilűrkezészetlen távlatokkal hang-
jában.

Csönd volt. Építőkockákból rakott, merev, billegő csönd. Nem lehetett tudni,
kinek szakad a nyakába.

Az író hátrább zökkent, kicsit megemelkedett székében:

— Félreértettek! Azt mondtam, ezzel a bejelentéssel akartam kezdeni! De
közben rájöttem, hogy hiába lopták volna el, mert ön, tábornok úr legalább öt
példányban másolhatja a kézíratait.

— Mit. . . mit akar ezzel mondani? — markolta meg széke karját a szer-
kesztő.

— Azt, hogy ilyen egyszerűen csak remekművek szoktak elveszni. . . —
bólintott nyájasan az író.

— Vagyis? — avatkozott be most súlyosan, kimérten a harmadik hang.

— Mi van a kézirrattal? — nyújtotta elé a szerkesztő, mint egy lepkehálót.
— Megvan?

— Meg. Otthon.

— És, persze, bele se nézett!

Az író álmódosza lehúnyta szemét:

— Vajha! Akkor most boldog ember lennénk! Ön is! Ön is! — nézett föl
ismét mindkettejükre.

A tábornok egyszeriben megokoltnak érezte minden korábbi ellenszenvét
az irodalom és művészet zavarosfejű, kelekótya művelői irányában. Tenyerét
szemmagasságban eihúzta maga előtt, lezárva az eddigi locsogását, elhallgattatva
ezt a két izgága civilt, s roppant higgadtan megszólalt:

— Kérem, tessék egy napiparancs egyszerűségével elmondani, mi történt az
én emlékirataimmal!

Az író utoljára a fronton érezte ezt a furcsa transzot, a röpködő, zizegő, pukkanó lövedékek koncertjében, mikor annyira csak a pusztulásnak van valószínűsége, hogy az élő már félni is elfelejt.

— Végzetes tévedés történt, tábornok úr! Fáradozásai eredményét írás-műnek nézték. Enyém a népszerűtlen feladat, hogy ezt közöljem önnel.

A szerkesztő följajdult. Vagy inkább sivitott. Nem jellemezhető egyértelműen a hang.

— Roppant érdekes, amit mond. — gyújtott rá a tábornok. — Folytassa!

— Kevés a mondandóm, tábornok úr! a beteg inoperábilis, az ütközet megfordíthatatlan — ahogy parancsolja. Elnézést, hogy tartalékos szakaszvezető létemre. . .

— Úgy? — élénkült föl S. tábornok. — Melyik fegyvernemnél?

— Fájdalom, gyalogság. . .

A szerkesztő székébe fagyva figyelte őket. Semmi szükség nem volt rá többé. A kéziratról egyetlen szó sem esett már

Mikor a titkárnő beadta a kávé, S. tábornok a híres dögvészdi bekerítés hadállását rajzolta föl a jövő heti lapterv hátára. Majd lelkesen rázott kezét a búcsúzó íróval:

— Nagyon örülök, hogy megismertem! Isten áldja!

Meg sem várta, hogy a szerkesztő belefogjon dadogásába.

— Derék, egyenes ember — bökött a bezárult ajtóra. — Roppant rokonszerves! Sajnálom, hogy nem maradt a katonai pályán! Ott különb jövő várt volna rá, mint itt, ahol rossz kéziratokat sóznak a nyakába javítgatni!

— Tábornok úr, nem is tudom, hogyan kérjem elnézését. . . — a tömör, ércék tekintet visszadugaszolta a hangot a szerkesztőbe.

— Érdekes. . . roppant érdekes. . . ott volt Dögvészdnél is. . . sebesülési érdemérmét kapott. . . szép! . . — bölintett elmélyülten. Már érezte föltojulni a nagy idők pátoszát, de a szerkesztő rajongó, szolgálai arca kedvét szegte. Ennek a di . . . tánsnak magyarázzen? Életében nem volt fegyver a kezében!

— Nno! — emelkedett föl ruganyosan. — Nekem még egyéb dolgom is van!

— Kérem, tábornok úr. . . a kéziratért ne aggódjon, én magam látok neki. . . hiszen a jövő számban kezdjük. . .

Úgy nézett a szerkesztőre, mintha óperzsául szólította volna meg. Könynyedén intett neki az ajtóból.

Később, évek múlva az író így emlékezett vissza S. tábornokra:

— Kiváló ember volt! Nekem megadatott, hogy ismerhettem, láthattam élete csúcán, Dögvészdnél, ahol stratégiai zsenije a legnagyobbat alkotta. S ami a tettek embereinél a legritkább: írni is tudott! Igen, alázat volt benne, elmélyültség és tisztelet a szellem iránt!

S ünnepi ábrázattal, nyomatékosan felbökte mutatóját.

Főpróba

Az elítélt megérezte, hogy valahonnan a falakon túlról elindult érte a hajnal.

Nyugtalan volt és türelmetlen. Annyiszor képzelte már el ezt az órát, hogy nem bírt szembenézni vele. A sarokban ülő foglárhoz fordult:

— Sokára lesz még?

— Visszavan vagy másfél óra,

Megint elszámolta magát. Ez a félóra szervetlenül fityegett működés-kép-telen életén, fölöslges féregnyúlvány.

— Nem mehetnék ki? — szólalt meg újra.

— Ki? Hová?

— A . . . helyszínre. . .

— Előre? Minek?

— Kíváncsi vagyok.

A foglár majdnem mondott valamit a kíváncsiságról, meg a korai meg-öregedésről, de aztán eszébe jutott, hogy a siralomházban vannak, hát nem vá-laszolt semmit.

— Miért ne nézhetném meg? — makacszkodott az elítélt. — Itt teljesítik az utolsó kívánságot!

— Nem bírja ki?

— Ha kibírnám is, minek nekem már kibírni!

— Az igaz.

— Hát akkor induljunk!

— Nem szabályos. — morgolódott bizonytalanul a foglár.

— Úgy sincs ott senki. A bitót már tegnap megöcsölték, hallottam a kopá-csolást.

A foglár kinyitotta a vasajtót, maga elé engedte emberét. Nem sok baja volt vele eddig, csöndes, jóviseletű rabnak mutatkozott. Átvitte a folyosón, ka-nyarodott vele egyet, megnyitott még egy rácsos ajtót, aztán már kinn voltak a kisudvaron, ahol a kivégzéseket szokták tartani.

Az elítélt homlokát megcsapta a friss levegő. Mélyet szippantott.

Félhomály volt, de azért kibukkant belőle a jó kétméteres cölöp. Feketén. szilárdan. Megbízható bitófának látszott. Még valami sötétlett előtte, mögötte.

A szűk udvar sarkában kis asztal, székek.

— Ezek mire jök? — érdeklődött az elítélt.

— A bíróságnak.

— Bíróság is lesz?

— Hát. Újra fölolvassák majd az ítéletet, megkérdik magától, megértette-e.

— Már a tárgyaláson is megkérdezték. Minek annyi ceremónia! — mondta ingerülten az elítélt.

A foglár megmérgesedett

— Nálunk a halált nem lehet csak úgy elsinkófalni! — Az járt az eszében, hogy ez az ember már elsinkófalt valakit, vagy legalábbis megpróbálta.

— Képzelem, hogy átkoznak engem azok a bíróságbeliek. Miattam kell ki-bújniuk a jó meleg ágyból.

— Azért fizetik őket. A hóhért is.

— Az ám! A hóhér milyen ember?

— Milyen? Semilyen. Mint a többi. — Rántott egyet a zubbonyán. — No, most már elég volt. Gyerünk vissza!

— Várjon! És hol áll majd a hóhér?

— Ott fönn a grádicson, a háta mögött. — bökött a bitó mögötti falépcsőre a foglár.

Az elítélt odalépett. Már pontosan megkülönböztette a furcsa építmény fokait. A vastag kötelet is látta.

— Ezt hurkolja majd rám?

— Azt.

— És ez a zsámoly itt?

— Azon áll maga.

— Értem. És akkor megrántják a kötelet?

— Meg. A hóhér segédje pedig kirúgja maga alól a zsámolyt. S azzal kész.

Az elítélt fölhágott a zsámolyra.

— Mit csinál maga ott?

— Főpróbát tartok.

— Elment az esze?

— Miért? Valami közöm csak lesz a dologhoz. Megnézhetem.

— Már eleget nézhetne. Jöjjön le onnét!

Az elítélt a meghurkolt kötelet babrálgatta. Beleillesztette a fejét.

— Így? — kérdezte, mintha ellenőriztetné magát.

— Tegye le azonnal a kötelet, a hétszentségit magának!

Figyelmesen nézte az előtte veszekedő embert.

— Most elintézhetném magam az egészet. Nem kellene hozzá se bíróság, se hóhér.

— Én. . . én nem tudom, mit csinálok magával, ha le nem száll rögtön, az isten verje meg!

— Már megvert. — felelte szelíden az elítélt, s mosolygott egy picit. — Felősségre vonnák miattam, mi? — kérdezte hirtelen.

— Elcsapnának. . . a nyugdíjas állásomból!

— Más semmit?

— Ne. . . ne riogasson. . . Szálljon már le!

— Várjon. Különben nem vennék elő? Gondatlanságból elkövetett emberölésért?

— Hogyhogy? Én egy újjal sem nyúltam magához!

— Csak elcsapnák. . . és oda lenne a nyugdíja. . .

A foglár sapkája alól kigördült egy vastag veritékcsöpp.

— No jó! — bújt ki az elítélt a hurokból. — Ne átkozzon még maga is.

— Gyerünk, gyerünk. . . — sürgette a foglár. — Mindjárt itt lesznek a többiek. . .

Lépdeltek visszafelé a sarkos folyosókon.

Az elítéltnak mindenféle járt a fejében. Az, hogy neki bezzeg elutasították a kegyelmi kérvényét. Aztán a foglár családját próbálta elképzelni. Biztosan van neki. A bírónak is. A hóhérnak is.

Megint a siralomházzá átrendezett cellában voltak. A foglár megkönnyebbültlen zökkent le a sarokban. Végigtörölt izzadt homlokán.

— Az istenit magának, jól kibabrált velem utoljára!

Az elítélt egy kicsit könnyebben érezte magát. Az utolsó óra szorongását átvette valaki helyette.

Kint a folyosón fölhangzott a vasalt bakancsok nehéz dobogása.